

"PROP DE LA TERRA"
Pere Noguera

Terrera Trayter
Vacamorta Cruïlles

28-29 de Juny de 1980

Pere Noguera, «PROP DE LA TERRA»

Terrera Trayter Vacamorta Cruïlles

28-29 de Juny de 1980

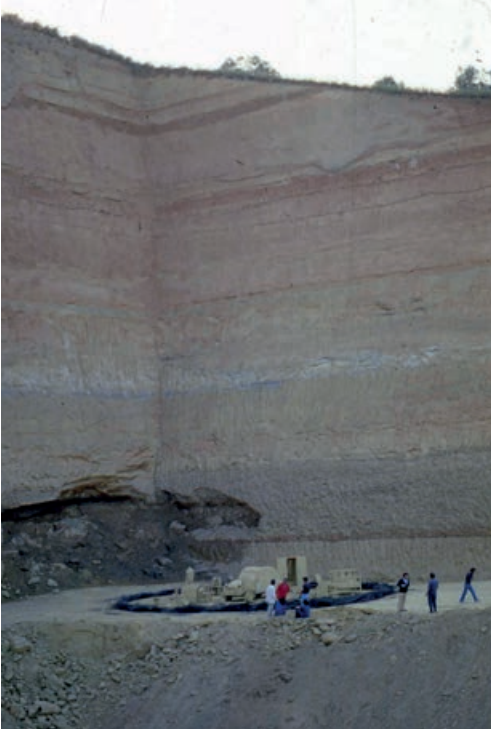
Després del diluvi

EUDALD CAMPS

Quatre dècades després, la temptació de considerar les «enfangades» de Pere Noguera un clàssic de l’art contemporani català és inevitable. No un clàssic en el sentit definitiu proposat per autors com Borges (segons el savi argentí, una obra esdevé clàssica gràcies a la decisió de generacions senceres que la contemplarien «*como si en ella todo fuera deliberado, fatal, profundo como el cosmos y capaz de interpretaciones sin término*») sinó en un sentit, diguem-ne, més negociable i orgànic com el defensat pel nostre Cirici Pellicer: «Podem dir —escrivia l’esteta català— que l’obra més vàlida és la més capaç d’èsser continent de continguts diversos, passant a través dels homes, dels tipus psicològics, de les generacions i de les fronteres, per a encarnar cada vegada, amb eficàcia, realitats distintes». Realitats distintes, en qualsevol cas, que sempre acaben parlant una mica del mateix, a saber, de la vida i de la mort, d’allò que ens atansa i ens allunya del paisatge, de l’atzar i la necessitat, dels somnis de la raó i de la tècnica o, en darrera instància, de la derrota de la forma i del triomf de la matèria (ens ho recorda Pere Salabert amb paraules gairebé profètiques: «Contràriament al que suposen les nostres més nobles esperances, aquelles que ens han induït a creure en un pla metafísic on l’Ésser, aliè a tota forma de corrupció, reposaria més enllà del discórrer temporal mundà, la única realitat que hi ha, l’únic ésser, es troba en aquest moviment fluvial vers el no-ser, en aquest tràfec de totes les coses, en la seva transitorietat»).

I és que el somni de permanència és tant vell com l’art. I la ferida que hi ha al darrera. Des de Plató i Aristòtil, que van definir la natura com una instància aliena a l’art i a l’atzar, s’ha mantingut més o menys vigent una distinció que parlaria de tres grans esferes o àmbits de l’existència (natura, artifici i atzar) que, com a conseqüència immediata, tindria la de definir el regne de la naturalesa com un tercer estat que no inclouria a la humanitat (artifici) ni a la matèria (atzar). Com se supera aquesta escissió? O, potser millor: és superable? La resposta caldrà cercar-la en el «moviment fluvial vers el no-ésser» del que parlava Salabert. Un moviment de «decantació» que fa que totes les coses sedimentin. Literalment: tornar a la terra és el destí de tot allò que sorgeix de la terra, ja sigui «natural» (en el sentit més intuïtiu que hom pot tenir d’aquest concepte) o «artificial» (segons una distinció perfectament discutible). Doncs això: la terra reclama tot el que hi ha entre ella i el cel. Potser per aquesta raó les «enfangades» de Noguera tenen una genealogia molt més remota del què podem imaginar d’entrada: deixant de banda els companys de viatge més propers com ara Joseph Beuys o Wolfgang Laib (comparteixen entre ells la imaginació material i una certa dimensió xamànica), es fa difícil no pensar, per exemple, en els frescos que Paolo Uccello va pintar, pels volts de 1424, al *Chiosstro Verde* de Santa Maria Novella de Florència: per a les escenes del diluvi universal el de Pratovecchio va utilitzar un únic pigment, l’anomenada terra verda, que confegia a tot el conjunt una aparença argilosa, enfangada, sedimentada: la celadonita i la glauconita (són argiles que contenen sals de ferro, de magnesi, de potassi i d’alumini) convertien les escenes bíbliques en un paisatge insòlitàment harmònic on l’aglutinant era, per descomptat, la terra o el fang, un material, per cert, que, segons la majoria de textos sagrats, seria l’autèntica matèria primera.

Fer un salt de sis cents anys, quan es parla d’art, no és gran cosa. De fet, si alguna característica tenen els treballs de Pere Noguera és la seva reiterada impugnació de la temporalitat. La idea és que no hi ha un únic temps: com en el cinema de Tarkovski o a les novel·les d’Ernst Jünger (la terrera Vacamorta-Cruïlles de La Bisbal té alguna cosa que recorda als «penya-segats de marbre» imaginats per l’alemany al seu llibre homònim), hi ha una temporalitat humana que es contraposa als temps naturals o, portat a l’extrem, als temps geològics, infinitament més pausats i indiferents a les tragèdies de combustió gairebé diària. Què tenen en comú, en aquest sentit, un armari, un llit, un vell televisor, una taula parada, un Citroën 2 CV i una maleta o un càntir? Doncs la seva condició de fòssils contemporanis alliberats de la temporalitat que els esclavitzava. El cercle de foc (un «Henge igni») reblaria aquest retorn a una dimensió, diguem-ne, atemporal o sagrada: transcendència i immanència conviuen, finalment, gràcies a la democràcia dels llots.

Notes per a una lectura

NARCÍS SELLES

Acostar-nos a determinats aspectes del context extraartístic en què Pere Noguera va dur a terme la intervenció *Prop de la terra* (1980) pot ajudar-nos a entendre motivacions i significacions del seu fer. I també pot ser útil apuntar la dimensió política, sovint desconsiderada, que reverbera en algunes de les seves realitzacions i que, en major o menor mesura, amara bona part de la seva producció. No parlo de política en el sentit limitat del terme, sinó en el sentit expansiu que allò polític va anar adquirint amb l’anomenada crisi de la modernitat i que va prendre forma en nous moviments socials, com el pacifisme, el feminisme o l’ecologisme. És amb aquest darrer corrent que es poden relacionar de forma clara determinades propostes de Noguera, les dues que va dur a terme a Vacamorta, certament, però també amb moltes altres, com *Pals, jardí-parc* (1982), realitzada prop de la desembocadura del Ter, o *Xunela* (1985), a pocs centenars de metres de la paperera Torras Hostench. D’altra banda, la seva mirada localitzada, la que interroga el fluir del mon des d’un emplaçament específic, també comporta implícitament una presa de posició política.

Ecologisme

Un dels nuclis originaris del moviment ambientalista va ser precisament l’Empordà arran de les mobilitzacions en defensa dels aiguamolls o per aturar la degradació del riu Ter, convertit en un abocador de substàncies tòxiques per part de diverses indústries, sobretot la Torras Hostench. L’any 1976, una multitud de persones es va manifestar a Torroella de Montgrí, en el que es considera la primera gran manifestació ecologista de Catalunya. I l’any següent es va crear la Coordinadora Ecologista de les comarques gironines, on estava enquadrat el Grup de Defensa de les Gavarres, que en el seu manifest fundacional advocava per “una societat basada no en l’augment del nivell de vida i del poder adquisitiu, sinó en la millora de la qualitat de la vida i el retrobament de l’equilibri entre l’home —avui diríem els éssers vius— i la natura”.

Vacamorta

Seria possible escriure una història dels obscurs subsols que caracteritzen les nostres societats a partir de les vicissituds viscudes per les terreres de Vacamorta. Durant força temps, les escombraries de La Bisbal van omplir els forats deixats per l’extracció d’argiles que abastien la indústria terrissaire. Més tard, es va pretendre convertir

aquesta zona en el gran abocador de la Costa Brava. I finalment va esdevenir un dels grans contenidors de deixalles del país, es calcula que allotja al voltant de dos milions de tones de residus. El macroabocador que s’hi va inaugurar l’any 2000 —declarat il·legal pels tribunals, però mantingut obert pel govern català— va permetre negocis milionaris mitjançant un complex entramat de societats fantasma i paradisos fiscals amb ramificacions a Espanya, Andorra, Suïssa, Holanda, Dinamarca, Panamà i l’Illa de Man. Vacamorta seria un cas d’estudi privilegiat per abordar els estrets lligams entre el poder polític i l’especulació econòmica durant els anys d’hegemonia pujolista.

Des de dins

Les dues intervencions de Noguera a les terreres se situen temporalment en les fases inicials apuntades en el paràgraf anterior. La primera, *Prop de la terra*, va tenir lloc quan les deixalles que es llançaven a Vacamorta provenien d’entorns urbans propers. En aquells moments, les queixes pels abocaments eren escasses, es veien com un fet gairebé natural. L’entornament que va fer-hi l’artista suggeria un estat d’abandonament i desolació lligat a la utilització del paratge com un abocador incontrolat. En aquest sentit, l’acció simbòlica era com un presagi del que s’hi esdevindria; partia de la recreació d’una possible situació real que, alhora, acomplia una funció senyalitzadora, d’advertiment. Una mena d’operació hipercontextualitzadora. També s’hi pot veure, a partir del tipus d’objectes triats (un cotxe, una televisió, una nevera i altres elements de l’entorn domèstic), una actitud crítica cap el model consumista de desenvolupament, el qual necessita la ràpida conversió dels productes en obsolets per alimentar la golafreria del déu mercat. Amb les seves enfangades, Noguera sembla parodiar aquesta pruija, en tant que poden ser percebudes com una forma d’acceleració del pas del temps natural sobre els objectes. En canvi, la segona intervenció s’emmarcava en un clima ben diferent, ja que existia una notable mobilització popular en contra d’un nou projecte institucional que contemplava l’indret com a lloc de destí de les escombraries de tota la zona turística empordanesa. En aquest cas, la instal·lació performativa, *Esquelet* per a *un àpat flotant sobre l’aigua* (1985), s’integrava en el conjunt d’iniciatives del moviment social d’oposició.

Videoinstal·lació de l’obra “Prop de la Terra” del 31 d’agost al 27 de setembre 2020 a Bòlit_LaRambla de Girona i mapping a la Terrera de Vacamorta el 5 de setembre amb la presència de l’artista, en el marc de la tercera edició del Festival Art&Gavarres.

Organitza

